

आमन्यतमसु तत्तदुपादानगोचरापरोक्षज्ञानचिकीर्षा-
कृतिमन्त्रानामन्यतमरूपेषु नवसु पारमेश्वरेषु ब्रह्मण्येषु
तदेतत् वेदा०प० समर्पितं यथा

“प्रकृते च जगज्जन्मादिकारणत्वम् (तदस्य ब्रह्मण्यम्) अत्र
जगत्प्रदेन कार्यजातं विवक्षितम् । कारणतुल्यं कर्तृत्वम्
अतोऽविद्यादो नातिव्याप्तिः । कर्तृत्वञ्च तत्तदु-
पादानगोचरापरोक्षज्ञानचिकीर्षाकृतिमन्त्रम् । ईश्वरस्य
तावदुपादानगोचरापरोक्षज्ञानसङ्गाने च “यः सर्वज्ञः
सर्ववित् यस्य ज्ञानमयं तपः । तस्मादेतद् ब्रह्म नाम रूप-
मज्ञञ्च जायते” इत्यादि श्रुतिर्मानम् । तादृशचिकीर्षा
सङ्गाने च “सोऽस्मानयत नञ्छां प्रजायेति” श्रुतिर्मानम् ।
तादृशकृतौ च “तन्मनोऽकुर्वतेत्यादि” वाक्यम् । ज्ञाने-
च्छातृतीनामन्यतमगर्भं ब्रह्मण्यमित्यं विवक्षितम् अन्वया
व्यवस्थितेन्यापत्तेः । अतएव जन्मस्थितिध्वंसानामन्य-
तमस्यैव ब्रह्मण्ये प्रवेशः । एवञ्च ब्रह्मण्यनि नव सन्प्रदाने
ब्रह्मण्यो जगज्जन्मादिकारणत्वे च “यतोवा इमानि भू-
तानि जायन्ते येन जातानि जीवन्ति यत्प्रयन्यभिर्भ-
विशन्तीत्यादि” श्रुतिर्मानम् । “जन्माद्यस्य यतोऽन्वयादि-
हरतश्चार्थेभ्यः स्मराट् तेने ब्रह्म हृदा य आदिकवने
सृजन्ति यत् स्मरयः” भाग० १।१।१। लोकस्य प्रतिपा-
दार्थसंपादकः श्रीधरस्वामिकृतः श्लोको यथा “विश्व-
वर्गविभर्गादिनवब्रह्मण्यवहितम् । श्रीकृष्णार्थं परं
धाम जगद्दाम नमामि तत्” ।

नववरिका स्त्री नवो वरोऽस्त्वस्याः उ० । नवोदायां हारा०
नववर्ष पु० न० नवमितं वर्षम् । १भारतादिषु नवसु वर्षेषु ।

उप-भावे वज्र कर्म० । २नूतनवर्षके पु० ।

नववल्ग्व न० नववर्गं नवीनार्गं वल्ग्वम् । १दाहायुद्धि
शब्दार्थचि० । २नव्यजनप्रिये त्रि०

नववस्त्र न० कर्म० । अनाहृते नूतने वस्त्रे

नववास्तु पु० नवं वास्तु यस्य । राजर्षिभेदे “अग्निर्नय नवास्त्र
उहृदयं त्वीतिम्” अ० १।१६।१० “नव वास्तु यस्याधौ
नववर्गः” वा कृत्स्नोत्पलुहतेः अग्नि पूर्वरूपत्वाभावे यत् ।
नववास्तुनामकं उहृदयनामकं त्वीतिनामकं च राज-
र्षीन् नय इहानय” भा० ।

नवविंशति स्त्री नवाधिका विंशतिः । १नवाधिकविंशतिसं-
ख्यायां २तद्यते च “नवविंशत्याऽस्तुवत” यज० १४।१
“करपादाङ्गुलयोर्विंशतिः नव पाङ्गुरूपाः प्राणास्तौरस्तुवत”
वेदो० “दश हृत्पाङ्गुलयो दश पाद्या नव प्राणाः” शत०

ब्रा० ८।४।१।७। ततः पूरणे उट् । नवविंश तत्संख्या-
पूरणे त्रि० स्त्रियां ङीप् ।

नवविध त्रि० नव विधायकः । नवप्रकारे नवविधपापानि
च विष्णुना दर्शितानि यथा “अतिपातकं १ महापा-
तकाः २ऽनुपातकोऽपपातकेषु ४ प्रवर्तते । जातिभ्रंश-
करेषु ५ सङ्करीकरकेषु ६ अपात्नीकरकेषु ७ महावहेषु ८
प्रकीर्णकेषु” ८। प्राय०वि० तद्विवरणं दृश्यम् ।

नवव्यूह पु० नव व्यूहा यस्य । विष्णो तस्य अष्टसु पद्मदशेषु
प्रद्युम्नादिरूपतया केसरस्थाने मध्ये वासुदेवरूपतया च
नवव्यूहपत्वात् तथात्वम् । तदर्चनप्रकारः वज्रिपु० उक्तो
यथा “नवव्यूहार्चनं वष्टे नारदाय हरीरितम् । मण्ड-
सेऽङ्गेऽर्चयेन्मध्ये चं वीजं वासुदेवकम् । अं सङ्कर्षणं
तथा वज्रो अं प्रद्युम्नं च दक्षिणे । अनिरुद्धं नैर्ऋते तु
नारायणन्तु पश्चिमे । तद्दुर्वाण्यमनिवे छं विष्णुं
चौ नदिंश्चकम् । उत्तरे तु वराहश्च ईशे वामनमेव च”

नवशक्ति स्त्री नवगुणिता शक्तिः । सा०ति० उक्ते शक्तिनवके
नवकथ्यन्ते दृश्यम् काचित् नवविधा शक्तिः तन्त्रसारे उक्ता
यथा “प्रभा माया जया सृष्ट्या विश्वज्ञानन्दिनी पुनः ।
सुप्रभा विजया सर्वसिद्धिदा नव शक्तयः” ।

नवशस्य न० कर्म० । नूतने शस्त्रे ।

नवशस्येष्टि स्त्री नवशस्यनिमित्ता इष्टिः । शान्तिकर्तव्ये
नवशस्यनिमित्तके इष्टिभेदे “शस्यान्ते नवशस्येष्ट्या” ।
“नानिहा नवशस्येष्ट्या पशुना चान्निमान् द्विजः” मनुः

नवशायक पु० नवविधः शायक इव । पराशरसंहितोक्ते
नवविधे (नवशायक) ख्याते सङ्कीर्णजातिभेदे “गोपोमाची
तथा तन्त्री तन्त्री भोदकवारुजी । कुलाहः कर्मकारश्च
नापितो नवशायकः” ।

नवश्राद्ध न० प्रेतोद्देश्यके सरणाह्वानमदिवसे कर्तव्ये श्राद्ध-
भेदे तद्विधानादि निर्णयसिद्धौ यथा

“अथ नवश्राद्धं पृथ्वीचन्द्रोदयेऽङ्कुराः “प्रथमेऽङ्कि
तृतीये च पञ्चमे वसुधे तथा । नवमेकादये चैव तत्तद्वज्रा-
ङ्गुल्यते” शिवस्वामी “नव श्राद्धानि पञ्चाङ्गराश्वत्थायनशा-
खिनः । आपस्तम्बः पण्डित्याहर्विभाषा त्वितरेषु हि”
पञ्च ऐकादशाहिकं विना “महणाह्वानप्रदेशे दिनेष्वे-
कैकं नवश्राद्धं कुर्वादा नवसाद्यादि नवमे विच्छिद्यो तैकादये
तत्कुर्वादि” इदंनरत्ने बोधायनोक्तेः । भविष्ये “नव-
सप्त विशां रात्रां नवश्राद्धान्यहक्रमात् । आद्यनयैर्वर्ष
योस्तु पण्डित्याहर्जैर्हर्षयः” हेमाद्रौ उद्भवसिद्धिः “अथवा